

Remissvar Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner (Fi2025/02010)

Sollefteå kommun ser med stor oro på det föreliggande förslaget om en justerad beräkning av tillägget för administration i kostnadsutjämnningen. Förslaget, i dess nuvarande utformning, är djupt problematiskt och riskerar att få allvarliga konsekvenser för kommunens långsiktiga ekonomi.

Ekonomiska Konsekvenser

Förslaget innebär en omedelbar och stor sänkning av administrationstillägget för Sollefteå kommun. Kommunen ser sitt tillägg minska från 1 136 kr/invånare till 364 kr/invånare.

Den nominella minskningen av tillägget uppgår till 14,2 miljoner kronor årligen. Detta motsvarar ett budgetunderskott som är jämförbart med en skattehöjning på cirka 34 öre per skattekrona. Detta är ett massivt underskott för kommunen att hantera och kräver en omedelbar och omfattande omställning av hela den kommunala verksamheten.

Trots den ekonomiska chocken saknar förslaget helt ett införandebidrag eller någon annan form av övergångsbestämmelse. Detta skapar en ohållbar situation:

- Förändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.
- Kommunen tvingas därmed att genomföra massiva nedskärningar i välfärden redan under 2026 för att säkerställa att verksamheten är i linje med den nya, sämre ekonomiska verkligheten från och med 2027.

Sollefteå kommun anser att det är ansvarslost att genomföra en så stor strukturell förändring utan att ge kommunerna rimliga ekonomiska möjligheter att ställa om under en övergångsperiod.

Ökad statlig byråkrati driver kostnader

Sollefteå kommun konstaterar att en stor del av de administrativa merkostnaderna i glesbygdskommuner i själva verket är en direkt följd av statliga detaljkrav och växande byråkrati.

Regeringen har i detta förslag inte aviserat några åtgärder som minskar de administrativa kraven på kommunerna i motsvarande utsträckning som man minskar ersättningen. Tvärtom har regeringen, och dess myndigheter, under de senaste åren snarare ökat regelbördan och kraven på omfattande dokumentation och uppföljning. Att dra in en ersättning på 14,2 miljoner kronor utan att samtidigt lätta på de statliga kraven är att lägga en orimlig och oacceptabel börda på landsbygdskommuner.

Avser regeringen att kompensera kommunerna genom att kraftigt sänka de byråkratiska ambitionerna och detaljstyrningen från statliga myndigheter, eller är det meningen att kommunerna själva ska finansiera den ökade statliga byråkratin genom försämringar i kärnverksamheten?

Bristande helhet

Promemorian väljer att bryta ut en del av det kommunalekonomiska utjämningsystemet för en separat förändring. Sollefteå kommun ifrågasätter starkt detta tillvägagångssätt, då utjämningsystemet måste ses som ett balanserat helhetssystem med ambition att säkerställa likvärdiga förutsättningar för välfärden. Förändringar i enbart en delmodell utan den balanserande effekten från övriga förslag omintetgör själva grundsyftet och riskerar fördjupa den ekonomiska ojämlikheten i riket.

Detta tillvägagångssätt skapar stor osäkerhet:

- Är detta den enda förändring regeringen avser göra efter den omfattande utredningen *Nätt och jämnt*?
- Utredningen "Nätt och Jämmts" syfte var att minska skillnaderna i ekonomiska förutsättningar mellan landets olika delar. Detta förslag, som riktar sig mot glesbygdskommuner, riskerar däremot att förstärka befintliga skillnader och försämra ekonomin för ett stort antal kommuner utan en vidare analys eller helhetsberedning av konsekvenserna.

Sollefteå kommun anser bestämt att förändringar i utjämningsystemet måste hanteras i sin helhet, inte genom isolerade utbrytningar som riskerar att skapa nya obalanser. Kommunen yrkar på att regeringen snarast meddelar vilka åtgärder den avser att göra i systemet som en helhet för att återupprätta den nödvändiga tilliten till systemets legitimitet och långsiktiga hållbarhet.

Kommunstruktursfrågan

Sollefteå Kommun delar inte den uppfattning som ligger till grund för förslaget, att utjämningsystemet ska användas för att pressa fram en ändrad kommunstruktur genom att strypa finansieringen av välfärden.

Om staten önskar genomföra kommunindelningsåtgärder bör andra, direkta verktyg användas. Att använda kostnadsutjämnningen som ett indirekt påtryckningsmedel mot kommuners ekonomi riskerar att drabba invånarna genom försämrad välfärd, och underminerar det kommunala självstyret.

Om målet är effektivisering är det rimligare om staten fastställer en miniminivå av administration som behövs för att upprätthålla en grundläggande kommunal verksamhet, snarare än att straffa kommuner med stort geografiskt ansvar. Detta ansvar måste även innefatta att staten tar sitt ansvar genom att minska de statliga myndigheternas byråkrati och krav på administration hos kommunerna.

Gränsdragningen på 700 meter invånardistans är inte heller entydigt kopplad till en realistisk sammanslagningsstrategi. För att uppnå en invånardistans på 700 meter eller lägre skulle det krävas en sammanslagning av exempelvis Sollefteå, Ragunda, Åsele, Kramfors och Strömsunds kommuner. Detta skulle resultera i Sveriges överlägset största ytmässiga kommun med cirka 50 000 invånare.

En sådan gigantisk kommunkropp skulle skapa massiva, och i praktiken ohanterliga, utmaningar kopplade till den totala ytan, långa avstånd inom kommunen och bibehållandet av lokal service. Kommunen konstaterar att förslaget alltså inte ens leder till en rimlig administrativ enhet.

Felaktig Metod

Att enbart beräkna invånardistans är missvisande eftersom modellen inte tar tillräcklig hänsyn till kommunens faktiska geografi, befolkningsstruktur och hur ytan används.

Modellen missar viktiga faktorer som driver administrativa kostnader i glesbygd:

- En kommun kan ha en mycket stor yta där en betydande del av ytan upptas av nationalparker eller andra obebodda områden. Dessa områden kräver inte kommunal hantering i form av skola, omsorg eller teknisk service. Att inkludera dessa ytor i en generell modell skapar en skev bild av det faktiska kostnadsbehovet som är kopplat till bebyggd yta och serviceleverans.
- Modellen för tillägget gör en bristfällig koppling mellan kommunens yta och de administrativa behoven. Administrativa kostnader i en glesbygdskommun som Sollefteå drivs inte primärt av den geografiska ytan, utan av dispersionen och antalet servicepunkter kommunen måste upprätthålla (t.ex. flera mindre skolor och äldreboenden).

Att enbart räkna invånardistans missar helt den ökade tidsåtgång och komplexitet som krävs för att administrera lagstadgad service i ett stort geografiskt område med många små serviceorter.

Den föreslagna modellen misslyckas därmed med att fånga den reella administrativa komplexiteten i kommunen. Den enda effekt detta förslag riskerar att förstärka är en oönskad och oplanerad centralisering av välfärd, vilket direkt motverkar målet om att upprätthålla levande landsbygd i hela Sverige.

Godtyckligheten i valet av 700-metersgränsen

Sollefteå kommun noterar att promemorian inför en ny gräns för invånardistans på 700 meter som en nyckelparameter för ersättningen. Vi ifrågasätter starkt det vetenskapliga eller empiriska underlaget för att just denna siffra, 700 meter, skulle vara den exakta tröskeln där de administrativa merkostnaderna i en glesbefolkad kommun förändras markant.

Promemorian presenterar ingen tydlig och transparent kostnadsanalys som dokumenterar att 700 meter är den punkt där administrationens kostnader ökar exponentiellt eller där en kommunstruktur bör anses ohållbar.

Utan en robust empirisk bas riskerar valet av denna gräns att uppfattas som godtyckligt och snarare en konstruerad siffra för att uppnå ett förutbestämt utgiftsmål inom utjämnningssystemet, än ett rättvist mått på faktiska kostnadsdrivare.

Att basera ett permanent inkomstbortfall på 14,2 miljoner kronor på en gräns vars underlag är oklart undergräver systemets legitimitet.

Regionalpolitiskt kontraproduktivt

Förslaget är kontraproduktivt och motverkar de uttalade regionalpolitiska målen om att upprätthålla livskraft och grundläggande service i hela landet. Ett permanent bortfall om över 14 miljoner kronor i tillägget tvingar Sollefteå kommun till nedskärningar i kärnverksamheter och den decentraliserade service som finns kvar på landsbygden.

Sollefteå kommun menar att syftet med statlig utjämning måste vara att skapa likvärdiga förutsättningar, inte att tvinga fram en urholkning av välfärden som en indirekt strategi för kommunindelningsfrågor.

Klassindelning och förslag på metodbyte

Den klassindelning av kommuner som används i dagens system, och som regeringen föreslår att bibehålla i promemorian, är behäftad med betydande systemfel. Modellen bygger på stela kategorier där alla kommuner inom en viss klass antas ha identiska förutsättningar, trots att de faktiska skillnaderna i exempelvis folkmängd och demografi kan vara omfattande.

Ett slående exempel på modellens brister är de orimliga tröskeffekter som uppstår; en kommun med 3 000 invånare kan i praktiken erhålla lägre ersättning än en kommun med 9 000 invånare, enbart för att klassindelningen inte förmår fånga den faktiska bosättningsstrukturen.

Istället för att "skruva" i en föråldrad och trubbig modell bör regeringen implementera den gleshetsvariabel som utvecklats av experter vid Lunds universitet för Utjämningskommitténs räkning (SOU 2024:50, *Nätt och jämnt*). Denna modell bygger på en kontinuerlig beräkning av gleshet som ger en betydligt mer träffsäker och rättvisande bild av kommunernas faktiska förhållanden.

Regeringens strävan efter enkelhet i beräkningarna får inte ske på bekostnad av systemets legitimitet. En modell som bygger på hög vetenskaplig kompetens är att föredra framför en enkel men felaktig modell. Genom att ge Lunds universitet, eller motsvarande akademisk instans, i uppdrag att förvalta och löpande uppdatera denna modell skulle staten kunna säkerställa ett långsiktigt, transparent och rättvist utjämnningssystem som speglar verkligheten snarare än administrativa förenklingar.

Slutsats

Sollefteå kommun avstyrker förslaget i dess nuvarande form. Förslaget leder till allvarliga konsekvenser för välfärden i glesbygdskommuner, saknar transparens gällande syfte och genomförande, och försvårar kommunernas möjlighet att fullgöra sitt uppdrag.

Sollefteå kommun hemställer att förslaget dras tillbaka för en omarbetning.